

Давидян В. Р.
студентка факультету історії,
політології та міжнародних відносин
Кожолянко О. В.
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ЗАСЕЛЕННЯ ПІВНІЧНОЇ ІНДІЇ АРІЯМИ. АРІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ПОХОДЖЕННЯ

Арійська проблема становить сукупність питань, котрі пов'язані з генезисом та розселенням індоіранських племен, які фактично виділилися з індоєвропейської спільноти. Дана проблема пов'язана з

кардинальними питаннями найдавнішої історії й інших індоєвропейських народів, а також теоретичними і практичними проблемами

мовознавства, завдяки чому можна простежити взаємозв'язки та взаємовпливи давніх культур [4, с. 65].

У II тисячолітті до н. е. зазначена територія була захоплена аріями, що були носіями індоарійських мов. Для кращого розуміння перебігу самого процесу колонізації слід звернутися до етимології назви «арії».

Словосполучення «арійські племена» та «арійські мови», що вживаються стосовно стародавніх іранців пов'язане зі словом «ачуа» (agi), яке

у ведійську епоху позначало «іноземець», «чужинець», а арії означало «пов'язаний з прибульцями, прихильний до них», пізніше – «людина благородного походження» [16]. У індійських джерелах згадується про священну землю аріїв, межі якої завжди визначалися по-різному

12

[1, с. 17]. Близькість мовних особливостей предків індоарійців та індоіранців свідчить про існування індоіранської історико-культурної спільноти. Схожість прослідковується в соціальній організації, міфах та гімнах [7, с. 11]. Близькість цих народів у далекому минулому пояснюється цілим рядом аспектів їх культурного та соціального розвитку у наступні епохи. Така близькість згаданих народів та їх мов наштовхує на думку про існування єдиної області їх проживання. Прийнято вважати, що предки аріїв проживали на території Південно – Східної Європи і лише згодом рушили на територію Середньої Азії. Натомість інші дослідники стверджують, що розпад індоіранської спільноти відбувся ще у Південно – Східній Європі. На їх думку, племена рухалися із Середній Азії або з південноруських степів через Кавказ, або з південноруських степів до Середньої Азії, а звідти, вже пізніше в Іран та Індію [6, с. 32]. Деякі науковці висунули гіпотезу, що

індоарії досить рано проникли в район півдня Середньої Азії і Іранського плато, звідки і рушили на схід – в Індію і на захід у Передню Азію, про що свідчили дані місцевих письмових джерел [17]. Друга пол. II тис. – поч. I тис. до н.е. – час активного просування північних степових племен на південь Середньої Азії і далі на територію Іранського плато, до кордонів Індії. На це вказують відкриття радянських археологів (С.П. Толстов, М.А. Ітіна, В.І. Сарнапіді і ін.). Серед тих племен, що прямували на південь, безумовно, були іраномовні, однак частина цих степових племен іноді ототожнюється з предками індоаріїв. Останні, очевидно, перемістилися раніше, ніж іранці, і йшли через більш східні райони Середньої Азії.

З індоаріями пов'язані матеріали могильників у Південному Таджикистані [8, с. 45]. Сам же процес розселення племен був доволі важким та

тривалим, тому складно говорити про точні маршрути пересування індоаріїв до Індії. До того ж він характеризувався послідовними стадіями розселення, поширення та проникнення арійських племен на територію Індії. Саме ця думка стає спростуванням твердження щодо «арійського завоювання Індії». Тому наступне завдання – виявити основний ареал розселення аріїв та шляхи їх поступового проникнення на територію Північної Індії, співвідносячи матеріали археологічних досліджень та писемних пам'яток із ймовірними ареалами поширення. Найдавніше джерело, що дійшло до нашого часу, – «Рігведа», як єдиний збірник набув сталого оформлення вже у Індії. Традиційно вважається, що вона є лише однією з версій можливих гімнів індоаріїв та пов'язана із однією з груп ведійських племен. Цілком можливо припустити те, що проникнення індоаріїв на територію Індії відбулось значно раніше, ніж поява самих укладачів «Рігведи» [9]. Цінність даного джерела полягає в тому, що деякі особливості мови вказують на

13

формування ведійського санскриту під впливом більш давнього (індоарійського) культурного пласту [10].

Спираючись на аналіз даних «Рігведи», можна окреслити приблизний район поширення ведійських племен періоду складання пам'яток.

Мова йде про Східний Пенджаб (переважно його північно-східні райони). На користь такої думки свідчать гідроніми і топоніми, що зустрічаються в «Рігведі». Головною рікою вважалася Сарасваті, були відомі Інд та річки Пенджабу. Показово, що назви річок Ганг і Ямуна (Джамна) згадуються вкрай рідко. Індоарії епохи «Рігведи» добре знали Гімалаї; напевне гір Віндхем вони тоді ще не досягали, оскільки згадка про них з'явилася значно пізніше.

Якщо ж спиратися на дані археології, можна припустити те, що ведійські племена могли бути пов'язаними з носіями «сірої розписної

кераміки», оскільки географічний ареал та хронологічні рамки співпадають [12]. Дана культура охоплювала територію верхів'я Гангу та Джамни, Східного Пенджабу [3, с. 17]. Виходячи з цього, можна припустити, що перша стадія розвитку індоаріїв тісно переплітається з епохою «Рігведи», а друга стадія – з ведійськими творами. При цьому знахідки археологічних матеріалів дають досить чітке уявлення про традиційно – побутову культуру, проте, тут варто наголосити на

одному з моментів. У розвитку культури долини Гангу не спостерігалося урбанізаційних процесів, і це доволі різко контрастує з особливостями хараппського суспільства, оскільки індоарії цього періоду не

створювали ні храмових, ні палацових комплексів, так як вони зберігали старий уклад життя [19]. Тому співставлення ведійських аріїв з носіями «культури сірої кераміки» дозволяє нам прокласти маршрут, за яким ймовірно просувалися індоарійські племена до Індії. В основному шлях пролягав через Афганістан. Проникнувши до

країни з північного заходу, індоарії зайняли поступово Північно-Східний Пенджаб і верхів'я Гангу, тобто області, які в минулому

перебували на периферії цієї цивілізації. Опісля цього відбулося їхнє поширення на відносно великі території. У цей час спостерігався процес взаємодії з іншими племенами, у результаті чого асиміляція була незворотною. Хоча ми не маємо відомостей про основні шляхи заселення, однак знаємо, що сам перебіг подій охоплював тривалий час, і всі події не були одночасними.

Розпочинається процес взаємодії ведійських аріїв з місцевими племенами, що різнилися за рівнем соціально – економічного розвитку. Про культуру, приблизно із середини I тис. до н.е., вже не можна говорити як про власне індоарійську, оскільки перед нами вже постає синтез арійських та інших різних етнокультурних традицій. Через це

14

між місцевими племенами та аріями спалахували сутички, котрі інколи завершувалися кровопролиттям.

Контакти індоаріїв з дравідами тривали і у другій пол. I тис. до н.е. І пізніше, «культура сірої писаної кераміки» і та, що її наслідувала («культура північної чорної кераміки»), поширилися на значні області Центральної, Західної, Східної та частково Південній Індії [11]. Таким чином, судячи з археологічних даних, етнокультурні процеси, які проходили у той час в Північній Індії були доволі складними.

Насправді, суто археологічні дані не можуть створити надійну опору для висунення подібних думок, тут варто зосередити увагу і на лінгвістичних матеріалах [5, с. 21]. Тому звернемо увагу на короткий

перелік слів мундського походження. Серед ряду усіх слів зустрічаєть-

ся – «плуг», і саме він стане згодом визначальним фактором. Використання такого слова свідчить про контакти, що виникали між ведійцями

та протомундами, основне заняття яких – землеробство. У підсумку «Рігведа» наповнена словами не лише арійського походження, тому її фактично можна вважати джерелом змішаних слів, що згодом вкорінювалися і набували самостійного значення [15]. Саме тому доволі велика кількість слів містила мундський субстрат. Звідси впливає район поширення контактів індоаріїв з протомундами – р. Ганг та Джемна, причому вплив мундського субстрату набував величезних розмахів.

Хоча більш вагомим був вплив дравідійського субстрату на індоарійські мови [2, с. 360; 13]. Зокрема даний процес характеризувався

проникненням невідомих для індоаріїв слів, що перш за все позначали своєрідну флору та фауну. Тому в історії дравідійсько – індоарійських

та мундсько – індоарійських можна виділити такі періоди, як ранньоведійський та пізньоведійський. Згодом розпочинається процес трансформації індоарійських вірувань, оскільки усна творчість поповнюється

новими перлами, образами та сюжетами відповідно.

Однак встановлення контактів між мундами (східне населення країни) та індоаріями було досить складним. Асиміляція у долині Гангу проходила не так інтенсивно: ведійські племена вже стояли на більш високій стадії розвитку, утворювали свого роду ведійську спільність, самі близько познайомилися з традиціями і культурою місцевих індійських народів і сприйняли її. Багато мундських племен були витіснені ведійськими племенами до лісових районів, і контакти індоаріїв з ними не були тісними, хоча охоплювали досить тривалий час. Тому вплив мундського субстрату менш чітко виражений у мові ведійських індоаріїв.

Натомість у тих районах, де арійські племена застали традиції колись високої культури, процес розвитку самих аріїв протікав

15

інтенсивніше, швидше йшла асиміляція з місцевими племенами, а

також рух аріїв далі, на схід. Там де арії стали «першими поселенцями», потрібно було більше часу, на освоєння цих районів, що уповільнювало загальний розвиток культури прийшлих племен.

Поступово створювалася нова культура, яка увібрала у себе кращі досягнення арійських та місцевих племен і стала спільною для переважної більшості населення Північної Індії. Власне вона являла собою індійську культуру I тисячоліття до н. е. [3, с. 45].

Також, варто звернути увагу на інший аспект проблеми – становище економічного та соціально – політичного ладу арійських племен до встановлення панування на території Індії. Найчастіше їх розвиток змальовували у вигляді примітивного, варварського, доволі економічно низького, однак письмові джерела суперечать таким уявленням.

Оскільки ще у період спільного проживання предків індоарійських та іранських племен, вони вже були досить добре знайомі з металами, ремісничим виробництвом, мали досить розвинені соціальні інститути. Їх високий рівень розвитку проявлявся в осілості та переході до відтворюючих форм господарства (землеробства та скотарства). Тому їх проникнення та поселення на території Пн. Індії стало доволі позитивним явищем, оскільки вони змогли поділитися власним досвідом з місцевими племенами.

Отже, проблема походження аріїв та пошуку їхньої батьківщини доволі актуальна в наш час, оскільки саме вона проливає світло на цілий ряд питань щодо культури та релігії. Проникнення аріїв на територію Пн. Індії відбувалось поступово, згодом простежувався процес взаємодії з місцевими племенами, встановлення тісних економічних та політичних зв'язків, що в підсумку являли собою асиміляцію. Дані археологічних та писемних пам'яток дозволяють простежити основні шляхи просування та заселення аріями Північної Індії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абаев В.И. Из истории слов. //Вопросы языкознания. 1958, No 2.
2. Барроу Т. Санскрит. Москва, 1976.
3. Бонгард-Левин Г.М. К проблеме генезиса древнеиндийской цивилизации. // Вопросы древней истории. 1979. No 3.
4. Бонгард-Левин Г. М., Ильин Г. И. Древняя Индия. Исторический Очерк. Москва: Наука, 1989.
5. Воробьев-Десятковский В.С. О роли субстрата в развитии индоарийских языков. «Rocznik Orientalistyczny». 1957, t. 21.
6. Грантовский Э.А. Ранняя история иранских племен Передней Азии. Москва, 1970.
7. Иванов В.В, Топоров В.Н. Санскрит. Москва, 1960.
- 16
8. Мандельштам А.М. Памятники эпохи бронзы в Южном Таджикистане. // Материалы и исследования по археологии СССР. 1968.
- No 145.
9. Burrow T. The Proto-Indo-Aryans. JRAS. 1973.
10. Emeneau M.B. The Dialects of Old Indo-Aryan. – Ancient Indo-European Dialects. Berkeley, 1966.

11. Gaur R.C. An Appraisal of the Prehistoric Problems of the Ganga-Jamuna Doab. «Puratattva». 1970 – 1971 , vol. 4, c. 42 – 50.
12. Lal B.B. Excavations at Hastinapura and Other Explorations in the Upper Gangā and Sutlej Basins, 1950 – 1952. No 10 – 11.
13. Mayrhofer M. Mayrhofer. Wörterbuch. Bd 1. Heidelberg, 1956.
14. Risley H. The People of India. L., 1915.
15. Schetelich M. Zu den landwirtschaftlichen Kenntnissen der Vedischen Arya. «Ethnografisch Archäologische Zeitschrift». 1977.
16. Thieme P. Der Fremdling im rigveda. Eine Studie über die Bedeutung der Worte ari, arya, aryaman und ārya. Lpz. 1938.
17. Thieme P. The «Aryan» Gods of Mitanni Treaties. JAOS. 1960.
18. Wörterbuch. Bd 1 – 4. Heidelberg, 1956.
19. Vedic Index of Names and Subjects, by A.A.Macdonell and A.B.Keith. Vol. 1. Varanasi, 1958.

Іванцова Є. О.

аспірантка кафедри філософії та історії

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

СТРУКТУРА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

«БІЛОРУСЬКОГО СОКОЛУ» (1923 – 1924 РОКИ)

Сьогодні привертає увагу українських дослідників активність сучасної білоруської еміграції, зокрема, молодіжної, в європейських країнах. Між тим, білоруські молодіжні організації накопичили чималий досвід діяльності в еміграції ще століття тому. В Україні ж питання формування й діяльності студентських та молодіжних білоруських організацій, таких як «Білоруський Сокол», залишаються практично недослідженими. Їх частково торкалися деякі білоруські автори. Так, В. Ляховскі звертає увагу на заснування та причини занепаду «Білоруського Соколу» при цьому оминаючи його діяльність [1], О. В. Коваль приділяє значну увагу взаємодії з іншими сокольськи-